

Enstitü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emel BİRER

Tez Türü ve Tarihi: Doktora-Ocak 2026

ÖZET

MİMARIN FORMASYONUNDA AKTİVİST-KATILIMCI MODEL ÖNERİSİ: ÜNİVERSİTE-KENTLER BİRLİĞİ

Çağımızın güncel problemlerinden biri, toplumsal ve ekolojik düzende kırılmalara neden olan -artan eşitsizlikler, küresel ısınma, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı gibi- sosyal ve fiziki çevre sorunlarıdır. Sosyal ve fiziki çevrelerin karşılıklı ilişkisi dolayısı ile bir alandaki bozulmanın diğer alanı da etkilediği, giderek artan ve karmaşık hale gelen çevre sorunları, kent veya kır, profesyonel olan veya olmayan fark etmeksizin hayatın her alanında yüzleşmek zorunda kalınan olumsuz durumlara neden olmaktadır. Özellikle kentler, yoğun nüfusları barındırması bakımından sorunların odağı haline gelmektedir. Sosyal, kültürel, ekonomik, ekolojik, biyolojik sürdürülebilirliğin sağlanmasını, doğa ve insan uyumlu çevrelerin oluşturulmasını amaçlayan ulusal ve uluslararası kalkınma planlarının hedef ve önerilerine bakıldığında, sürdürülebilir çevrelerin tasarımı için aktif, sosyal sorumlu ve disiplinler arası iş birliğini içeren hedef ve önerilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Çevre etkin yaklaşımlar mimarlıkta ve mimarlık eğitiminde de tartışılmakta ve sorgulanmaktadır. Bu tez araştırmasının amacı; güncel kent problemlerine karşın üniversitelere mimarın, mekânın tasarım ve uygulama sürecinde topluluklarla birlikte ortak akıl ile düşünen ve aktif rol üstlenen katılımcılar yani toplumsal değişimin aktörleri olabilmeleri için “*aktivist-katılımcı*” bir eğitim modeli önermek ve bu modelin eğitime nasıl entegre edilebileceğini tartışmaktır.

Araştırma “*sorumluluk alabilme, toplulukla çalışabilme, iletişim kurabilme (birlik olabilme)*” olmak üzere 3 temel kritere dayanmaktadır. Bu kriterlerden aktif ve sosyal sorumlu olma durumu “*aktivizm*”, farklı disiplinlerin ortak platformda buluşması ve toplulukla çalışabilme “*katılımcılık*”, iletişim kurabilme (birlik olabilme) ise aktörlerin/katılımcıların sosyal ağ ilişkisine göre “*kentler birliği*” kavramları ile ele alınmıştır. Araştırma şu iki soruya odaklanmaktadır; *S1: Türkiye’de, mimarın, eğitiminde teknik-teorik bilgi kazanmasının yanı sıra aktif,*

sosyal sorumlu ve katılımcı süreçlerde yer alabilmesi için akademi paraleli “aktivist-katılımcı” uygulamalar mevcut eğitime nasıl entegre edilebilir? S2: Üniversiteler güncel problemlere karşın aktif, sosyal sorumlu ve katılımcı süreçlerde nasıl sistematik olarak yer alabilirler, sosyal ağ ilişkilerini nasıl genişletebilirler?

Araştırma, üniversitelerin ve mimarın formel eğitiminin akademi dışı ile ilişkilendirilebilmesini tartışabilmek adına iki veri evreninden (“akademi dışı alan” ve “akademi”) oluşmaktadır. Akademi dışı alanda akademi paraleli “aktivist-katılımcı” uygulamalar; Türkiye’de mimarın eğitimi ile üniversiteler üzerine kurgulanan bir model önerildiği için akademi alanında Türkiye güncel mimarlık eğitimi veri evreni olarak belirlenmiştir. Akademi dışı alanda; son beş yılda kent, mekân, mimarlık, tasarım, eğitim v.b. alanlarda, özellikle saha çalışmalarında mimarlık öğrencileri ve üniversiteler dâhil faaliyet yürüten ve 10’den fazla faaliyeti olan 10 sivil toplum kuruluşu (STK) amaçlı örneklem olarak seçilmiştir. Veri analizinde 10 STK’nın faaliyet raporları, tüzükleri, faaliyetlerine ilişkin broşürler kullanılmıştır. Akademi alanında ise; T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi (İKÜ), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU) ve Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) amaçlı örneklem olarak seçilmiştir. Türkiye’de mimarın mesleki yetkinliğini kazanma aşaması “lisans eğitimi süreci” olduğundan veri analizinde bu 3 üniversitenin lisans eğitimi program çıktıları matrisleri, ders planları ve programları kullanılmıştır. Çalışma alanının sınırlandırılması bakımından STK’lar İstanbul ili ile sınırlandırılmış, akademi alanındaki amaçlı örneklem akredite edilen üniversitelerden seçilmiştir. İstanbul yerinde hazırlanan ancak ulusal ölçekte geliştirilecek farklı il ve bölgelere de bir model oluşturması hedeflenen araştırma, kentin değişen ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde gelişim ve yeniliklere açık, dinamik bir yapıyla literatüre katkı sağlamış olacaktır. Araştırma bir durum çalışması (case study) olup, yönteminde nitel araştırmalardan örneklerle açıklama, veri analizinde içerik ve sosyal ağ analizi kullanılmıştır. Ayrıca STK verilerinin içerik analizinde “Maxqda” programı kullanılmıştır. Araştırmada; kentin bir laboratuvar olarak kullanılabilmesi mevcut eğitim programına ve mimarın formasyonuna modüller aracılığı ile entegre edilebilecek bir eğitim modeli kurgulanmıştır. Bu araştırma mevcut mimarlık eğitimi üzerinden tartışılabileceği gibi gelecekte olması düşünülen mimarlık eğitimi programlarına da nasıl entegre olunabileceği üzerine ipuçları vermektedir.

Araştırmanın gelecek hedefleri arasında ise, STK’ların, merkezi ve yerel yönetimlerin, alanında uzmanların, mimarlık ve diğer tasarım disiplini öğrencilerinin, üniversitelerin v.d. gönüllü aktörlerin iş birliğini arttırabilecek dinamik yapıdaki bir dijital kentler birliği platformu önerilmektedir.

Anahtar kelimeler; *aktivizm, katılımcılık, mimarlık eğitimi, eğitimde dijital katılım, sosyal ağ analizi.*

Institute: Institute of Graduate Studies

Department: Architecture

Programme: Architectural Design

Supervisor: Prof. Dr. Emel BİRER

Degree Awarded and Date: PhD-January 2026

ABSTRACT

A PROPOSAL FOR AN ACTIVIST-PARTICIPATORY MODEL IN THE ARCHITECTURAL EDUCATION: UNIVERSITY-UNION OF CITIES

One of the pressing problems of our time is the range of social and physical environmental issues -such as increasing inequalities, global warming, climate change, and biodiversity loss- that cause fractures in the social and ecological order. Due to the reciprocal relationship between social and physical environments, deterioration in one domain affects the other; increasingly prevalent and complex environmental problems give rise to adverse conditions that are encountered across all spheres of life, whether urban or rural, and regardless of professional status. Cities, in particular, have become focal points of these problems due to their dense populations. An examination of the goals and recommendations of national and international development plans, which aim to ensure social, cultural, economic, ecological, and biological sustainability and to create environments harmonious with nature and humans, reveals that objectives and proposals emphasizing active engagement, social responsibility, and interdisciplinary collaboration in the design of sustainable environments are prioritized. The aim of this thesis research is to propose an "activist-participatory" education model for universities in response to current urban problems, enabling architects to become active participants who think collaboratively with communities in the design and implementation process of spaces -in other words, actors of social change- and to discuss how this model can be integrated into education.

The research is based on three fundamental criteria: the ability to take responsibility, the ability to work with communities, and the ability to communicate (organize). Among these criteria, being active and socially responsible is addressed under the concept of "activism", the collaboration of different disciplines on a

common platform and the ability to work with communities is framed as “participation” and the ability to communicate (organize) is considered in relation to the social network of actors/participants under the concept of the “cities alliance”. The research focuses on the following question; **Q1:** *In Turkey, how can academic parallel “activist–participatory” practices be integrated into current architectural education to enable architects, in addition to acquiring technical and theoretical knowledge, to engage in active, socially responsible, and participatory processes?* **Q2:** *In the face of contemporary problems, how can universities systematically participate in active, socially responsible, and participatory processes, and how can they expand their social network relationships?*

The research consists of two data domains (“non-academic field” and “academy”) in order to discuss how universities and the formal education of architects can be connected with non-academic contexts. In the non-academic field, academic parallel “activist–participatory” practices are examined; since a model is proposed focusing on architects’ education and universities in Turkey, the domain of current architectural education in Turkey has been designated as the academic data universe. In the non-academic field, 10 non-governmental organizations (NGOs) that have been active in areas such as urban planning, space, architecture, design, and education, particularly in field studies, including architecture students and universities, and that have more than 10 activities in this area were selected as a sample for this purpose. The data analysis utilized activity reports, bylaws, and brochures detailing the activities of 10 NGOs. In the academic field, T.C. İstanbul Kültür University (İKU), Mimar Sinan Güzel Sanatlar University (MSGSU) and Yıldız Teknik University (YTU) were selected as sample institutions. Since the stage of acquiring professional competence for an architect in Turkey is the “undergraduate education process” the outcome matrices, course plans, and programs of the undergraduate education programs of these three universities were used in the data analysis. In terms of scope limitations, NGOs were restricted to the Istanbul province, while purposive samples from the academic field were selected from accredited universities. This research, prepared in Istanbul but intended to serve as a model for other cities and regions to be developed on a national scale, will contribute to the literature with a dynamic structure that is open to development and innovation in order to respond to the changing economic, environmental, and socio-cultural needs of the city. The research is a case study, and its methodology includes qualitative research examples, and content and social network analysis were used in data analysis. Additionally, the “Maxqda” program was used for content analysis of NGO data. The research designed an educational model that could be integrated into the existing curriculum and the architect's training through modules, utilizing the city as a laboratory. This research can be discussed within the context of current architectural education, and it also offers clues on how it can be integrated into future architectural education programs.

Future goals of the research include proposing a dynamic digital city alliance platform that can increase collaboration among NGOs, central and local governments, experts in the field, architecture and other design discipline students, universities, and other volunteer actors.

Keywords: *activism, participation, architectural education, digital participation in education, social network analysis.*